

de mos

Jaargang 24
Augustus 2008

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

7

NIDI

Inhoud

- 1 **Nieuwe EU-lidstaten vergrijzen het sterkst**
- 5 Veel ouders van pasgeborenen niet getrouwd
- 5 **Van school- naar beklagdenbank**
- 7 Dalende sterfte

Foto: Marcel Minnée.

Nieuwe EU-lidstaten vergrijzen het sterkst

ROB VAN DER ERF

De bevolking in de Europese Unie groeit nog altijd heel langzaam, maar niet in alle lidstaten. In sommige landen loopt de bevolkingsomvang terug, in andere neemt deze nog flink toe. Eurostat, het statistische bureau van de Unie, verwacht in haar laatste bevolkingsprognose dat de EU-bevolking nog tot rond 2035 door zal groeien. Vooral in de meeste nieuwe lidstaten zal er echter sprake zijn van een forse daling. Deze gaat gepaard met een sterke vergrijzing. Hier worden de ontwikkelingen gedurende de eerste jaren van dit millennium geschetst. Daarna wordt ingegaan op de genoemde prognose en op de belangrijkste daaraan ten grondslag liggende veronderstellingen.

Begin dit jaar telde de EU-27 naar schatting 496 miljoen inwoners, exclusief de bijna twee miljoen inwoners van de Franse overzeese gebiedsdelen. Ter vergelijking: in de Verenigde Staten waren dat er ongeveer 315 miljoen. China had de meeste inwoners (1,3 miljard) op de voet gevolgd door India (1,2 miljard).

Door de naar verhouding geringe bevolkingsgroei in de EU-27 is het aandeel in de wereldbevolking tussen 1960 en 2008 met zes procentpunten gezakt (van 13,3 procent in 1960 tot 7,3 in 2008). Voor de Verenigde Staten bedroeg deze daling slechts 1,5 procentpunt (van 6,1 tot 4,6). Ook het aandeel van China liep wat terug (van 21,7 naar 19,8) in tegenstelling tot dat van India dat flink steeg (van 14,7 naar 17,6).

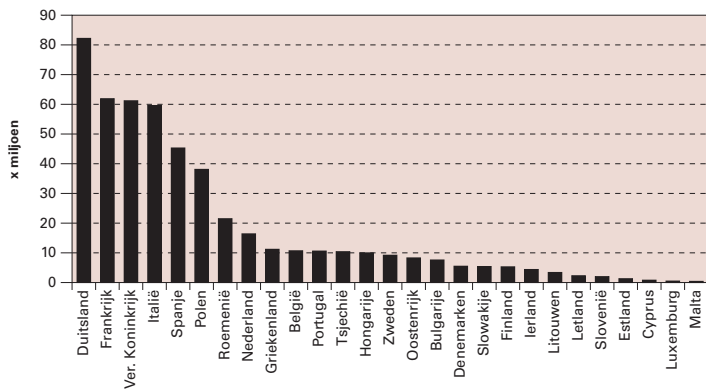
Duitsland op kop

Binnen de EU-27 gaat Duitsland duidelijk op kop met 82 miljoen inwoners, ofwel 16,6 procent van de totale bevolking van de Unie (figuur 1). Op enige afstand volgen Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Italië, elk met rond de 60 miljoen inwoners. Na Spanje (45 miljoen) en Polen (38 miljoen) voert Roemenië op de zevende plaats met 22 miljoen inwoners de groep kleinere landen aan. Cyprus, Luxemburg en Malta sluiten de rij met elk minder dan één miljoen inwoners.

Sterke variatie in groei

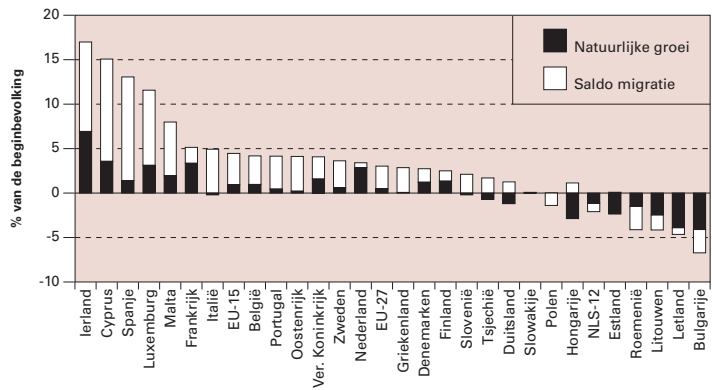
In de eerste jaren van deze eeuw groeide de bevolking van de EU-27 met 14,5 miljoen inwoners. Uitgedrukt als percentage van de bevolking op 1 januari 2000 betekent dit een groei van 3,0 procent. Het grootste deel van deze groei, 12,3 miljoen,

Figuur 1. Inwonertal in de EU-27, 1 januari 2008 (miljoenen)

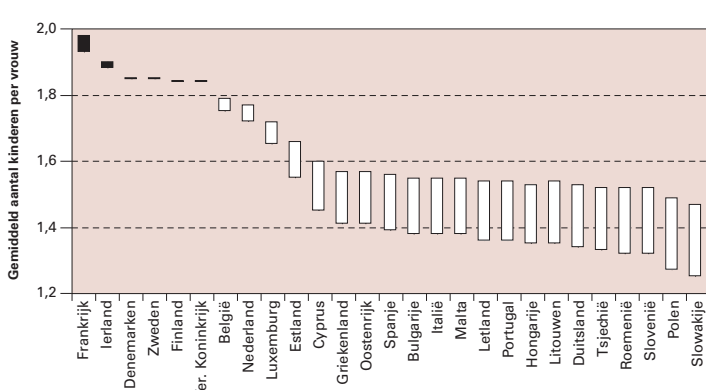
Bron: Eurostat.

Figuur 2. Bevolkingsgroei in de EU-27, 2000-2007 (in % van de beginbevolking)

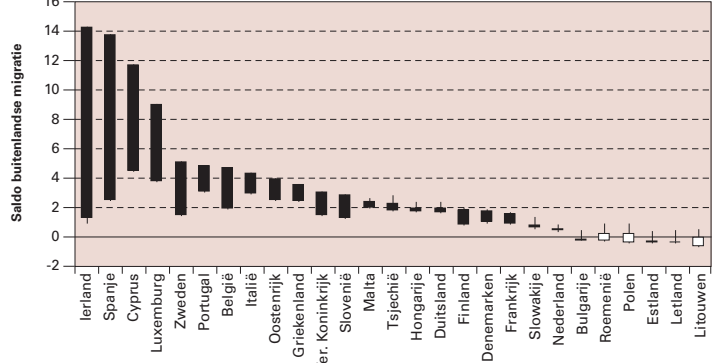
Bron: Eurostat.

Figuur 3. Gemiddeld aantal kinderen per vrouw in de EU-27, 2008 en 2060

De landen zijn gesorteerd van hoog naar laag in 2008. Een wit staafje betekent een stijging tussen 2008 en 2060, een zwart staafje een daling. Een zwart liggend streepje betekent een constant niveau.
Bron: Eurostat, Europop 2008.

Figuur 4. Saldo buitenlandse migratie per 1.000 van de bevolking in de EU-27, 2008 en 2060

De landen zijn gesorteerd van hoog naar laag in 2008. Een wit staafje betekent een stijging tussen 2008 en 2060, een zwart staafje een daling. Een verticaal streepje betekent een tussenliggende hogere of lagere waarde.
Bron: Eurostat, Europop 2008.

komt voor rekening van het saldo van de buitenlandse migratie, de rest, 2,2 miljoen, komt door natuurlijke groei (geboorte minus sterfte). De bevolkingsontwikkeling varieerde in de eerste jaren van dit millennium sterk per EU-land, van een groei van 17 procent voor Ierland tot een krimp van 7 procent voor Bulgarije dat in 2007 lid werd van de Unie (figuur 2). Naast Ierland behoren Cyprus, Spanje, Luxemburg en Malta tot de grote groeiers. Aan de andere kant vertonen behalve Bulgarije diverse andere nieuwe lidstaten een daling van het inwonertal, zoals de Baltische staten, Roemenië, Hongarije en

Polen. Hierdoor resulteert voor de groep nieuwe lidstaten als geheel (NLS-12) een negatief groeicijfer. Terwijl in de 'oude' lidstaten de natuurlijke groei op twee landen na (Duitsland en Italië) positief is, is dat voor de nieuwe lidstaten in slechts drie landen het geval (Cyprus, Malta en Slowakije). Het saldo uit de buitenlandse migratie is in 7 van de 27 landen negatief. Deze behoren alle tot de NLS-12.

Europop 2008

Recentelijk heeft Eurostat voor de EU-27 een nieuwe bevolkingsprognose uitgebracht onder de naam Europop 2008. Vooralsnog is er één set scenario's gepubliceerd met als uitgangspunt convergentie in het jaar 2150. Dit betekent dat uitgaande van het verdwijnen van sociaal-economische en culturele verschillen tussen de 27 EU-landen er in het jaar 2150 ook geen verschillen meer zullen bestaan in vruchtbaarheid, sterfte en migratie. Tijdens de prognoseperiode (2008-2060) worden deze verschillen wel al kleiner, maar verdwijnen ze nog niet. Bij de component migratie wordt nog aangetekend dat eventuele tekorten op de arbeidsmarkt in de prognose zijn gecompenseerd door buitenlandse arbeidskrachten.

Meer kinderen

Voor een indicatie van de vruchtbaarheid is het gangbaar om het gemiddelde aantal kinderen per vrouw (het totaal leeftijds specifieke vruchtbaarheidscijfer) te hanteren (figuur 3). Sinds het verdwijnen van het communisme is dit aantal in de nieuwe lidstaten sterk gedaald. Aan die da-

Foto: Marcel Minnée.

ling is echter een einde gekomen. Voor de komende jaren wordt enig herstel verwacht. In de 'oude' lidstaten is al vanaf de tweede helft van de jaren negentig van de vorige eeuw sprake van enig herstel dat naar verwachting zal doorzetten. In beide gevallen heeft het herstel te maken met inhaal van uitgestelde kinderen. De verwachte sterkste stijgingen gelden voor Slowakije (17 procent) en Polen (16 procent). Desalniettemin blijven dit de landen met het laagste gemiddelde kindertal per vrouw. In de twee landen met de hoogste vruchtbaarheid (Frankrijk en Ierland) wordt een kleine daling verondersteld en in vier landen (Denemarken, Finland, Verenigd Koninkrijk en Zweden) met eveneens een hoge vruchtbaarheid wordt uitgegaan van een constant niveau. Voor de EU-27 als geheel resulteert tussen 2008 en 2060 een verwachte stijging van 1,54 naar 1,67, voor de 'oude' EU-15 van 1,59 naar 1,70 en voor de nieuwe lidstaten van 1,31 naar 1,51. Deze niveaus zijn overigens ruim onvoldoende om op den duur een negatieve natuurlijke groei te voorkomen. Voor een nulgroei, waar geboorte en sterfte elkaar in evenwicht houden, is een gemiddeld aantal kinderen per vrouw van omstreeks 2,1 nodig. Ofschoon er duidelijke verschillen in de geboorteveronderstellingen blijven bestaan is er ten opzichte van de huidige situatie toch zeker van convergentie sprake. Nu varieert het gemiddelde kindertal per vrouw tussen 1,25 voor Slowakije en 1,98 voor Frankrijk, in 2060 zal dit cijfer volgens Europop 2008 tussen 1,47 en 1,93 liggen voor wederom Slowakije en Frankrijk.

Levensverwachting blijft stijgen

Het sterftheniveau van mannen en vrouwen in prognoses wordt over het algemeen aangegeven door middel van de levensverwachting bij de geboorte (tabel). Voor alle landen wordt een stijging van deze levensverwachting verondersteld. Bij de mannen is de voorziene stijging met 14,5 jaar het grootst in Letland en Litouwen, de twee landen met de laagste levensverwachting, en met 6,4 jaar het kleinst in Zweden, dat de hoogste levensverwachting voor mannen heeft. Voor de hele EU-27 bedraagt de verwachte stijging bij de mannen 8,4 jaar. De NLS-12 gaat er met 11,5 jaar meer op vooruit dan de 'oude' EU-15 waar de levensverwachting bij de geboorte voor mannen naar verwachting met 7,5 jaar zal toenemen.

Bij de vrouwen is de stijging het grootst in Letland (10,1 jaar) en het kleinst in Spanje (5,7 jaar). Voor de EU-27 bedraagt de verwachte winst voor vrouwen 6,9 jaar, voor de NLS-12 is dat 8,8 jaar en voor de 'oude' EU-15 6,3 jaar.

Bij de mannen wordt dus een sterkere verbetering van de levensverwachting verondersteld dan bij de vrouwen. Hierdoor neemt het verschil in levensverwachting tussen vrouwen en mannen af. Op Cyprus na, waar het verschil 3,5 jaar is gebleven, komt volgens Europop 2008 in alle EU-landen de levensverwachting van mannen dicht bij die van vrouwen te liggen. Het verschil tussen vrouwen en mannen loopt naar verwachting het meest terug in Litouwen (van 11,5 in 2008 naar 6,5 in 2060) en het minst in het Verenigd Koninkrijk en Zweden (van 4,1 naar 3,9).

Levensverwachting bij de geboorte in de EU-27, 2008 en 2060

	Mannen		Vrouwen		Vrouwen minus mannen	
	2008	2060	2008	2060	2008	2060
EU-27	76,1	84,5	82,1	89,1	6,0	4,5
EU-15	77,5	85,0	83,1	89,4	5,5	4,4
NLS-12	70,8	82,3	78,7	87,5	7,9	5,2
België	76,7	84,4	82,3	88,9	5,6	4,5
Bulgarije	69,7	81,6	76,7	86,5	7,0	4,9
Cyprus	78,2	85,2	81,7	88,7	3,5	3,5
Denemarken	76,4	84,3	81,0	88,4	4,6	4,1
Duitsland	77,3	84,9	82,6	89,1	5,3	4,2
Estland	68,0	80,8	78,7	87,5	10,7	6,7
Finland	76,1	84,3	83,0	89,3	6,9	5,0
Frankrijk	77,5	85,1	84,3	90,1	6,8	5,0
Griekenland	77,4	84,8	82,6	88,7	5,2	3,9
Hongarije	69,7	81,9	78,1	87,3	8,4	5,4
Ierland	77,5	85,2	81,9	89,2	4,4	4,0
Italië	78,5	85,5	84,2	90,0	5,7	4,5
Letland	66,0	80,5	76,7	86,8	10,7	6,3
Litouwen	65,9	80,4	77,4	86,9	11,5	6,5
Luxemburg	76,3	84,5	81,2	88,5	4,9	4,0
Malta	76,0	84,3	81,1	88,6	5,1	4,3
Nederland	77,9	84,9	82,2	88,9	4,3	4,0
Oostenrijk	77,4	84,9	82,9	89,2	5,5	4,3
Polen	71,4	82,5	79,9	88,0	8,5	5,5
Portugal	75,8	84,1	82,4	88,8	6,6	4,7
Roemenië	69,8	81,9	76,6	86,6	6,8	4,7
Slowakije	70,9	82,0	78,7	87,4	7,8	5,4
Slovenië	74,7	83,7	81,9	88,8	7,2	5,1
Spanje	77,4	84,9	83,9	89,6	6,5	4,7
Tsjechië	73,9	83,2	80,2	87,8	6,3	4,6
Verenigd Koninkrijk	77,4	85,0	81,5	88,9	4,1	3,9
Zweden	79,0	85,4	83,1	89,3	4,1	3,9

Bron: Eurostat, Europop 2008.

In overeenstemming met het uitgangspunt van Europop 2008 nemen de verschillen in levensverwachting tussen de EU-landen flink af. Wel blijft de ongelijkheid groter bij de mannen.

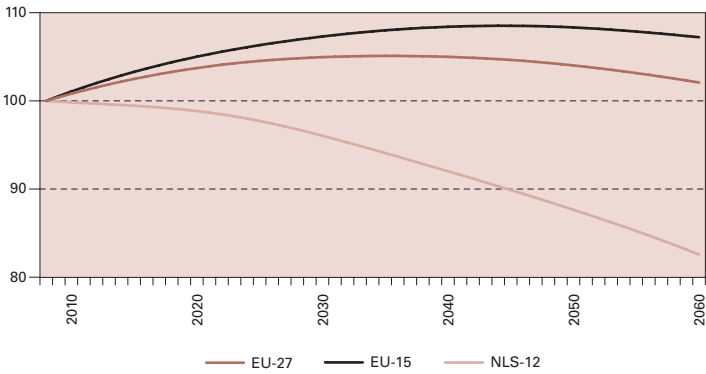
Migratie loopt terug

Figuur 4 laat het verwachte verloop van het saldo van de buitenlandse migratie per 1.000 van de bevolking zien. In de landen die momenteel naar verhouding de grootste nettomigratie hebben worden de sterkste dalingen verwacht: Ierland, Spanje, Cyprus en Luxemburg. In andere landen verandert er weinig of niets, zoals in

Foto: Marcel Minnée.

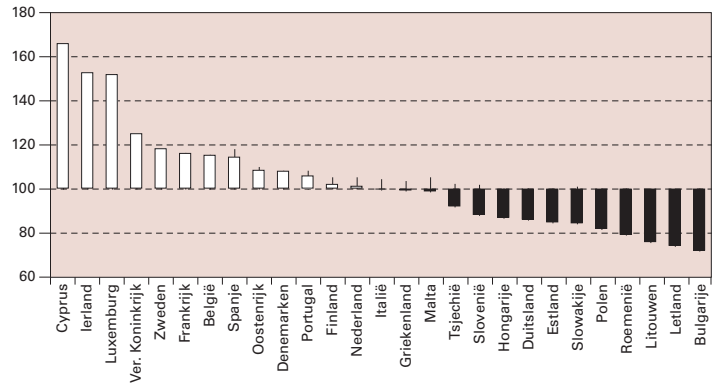
Figuur 5. Bevolkingsontwikkeling in de EU, 2010-2060, 2008=100

De ontwikkeling per EU-land tot 2060 valt uit figuur 6 af te lezen.

Bron: Eurostat, Europop 2008.

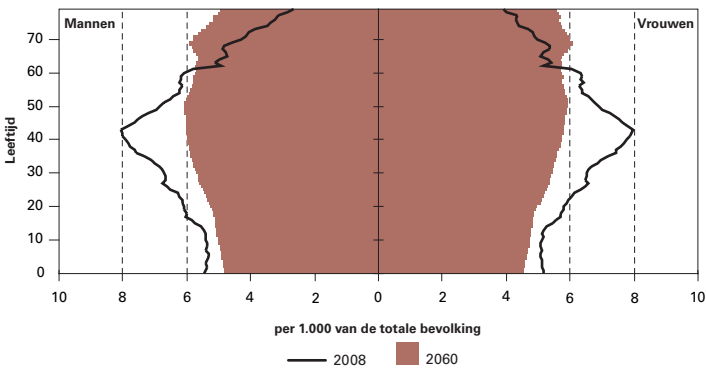
Figuur 6. Bevolkingsontwikkeling in de EU-27 tussen 2008 en 2060, 2008=100

De landen zijn gesorteerd van hoogste naar laagste groei tussen 2008 en 2060. Een wit staafje betekent een stijging tussen 2008 en 2060, een zwart staafje een daling. Een verticaal streepje betekent een tussenliggende hogere waarde.

Bron: Eurostat, Europop 2008.

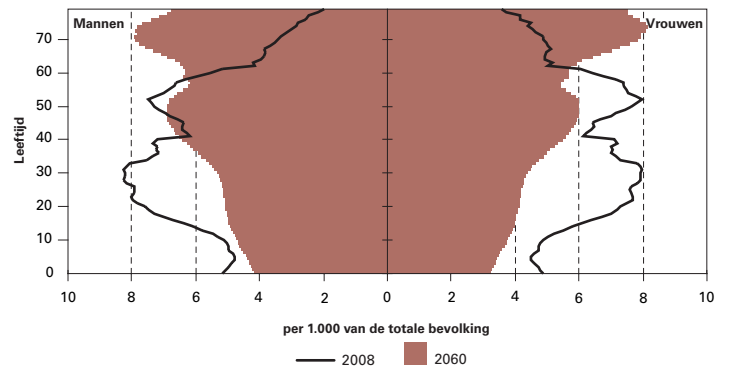
Figuur 7. Bevolkingspiramide van de EU-15, 1 januari 2008 en 2060

Voor leeftijden 80 en hoger is er geen gedetailleerde informatie beschikbaar. Voor de hele categorie 80+ zijn de waarden: mannen 2008 16 per 1.000, 2060 50 per 1.000; vrouwen 2008 32 per 1.000, 2060 70 per 1.000.

Bron: Eurostat, Europop 2008.

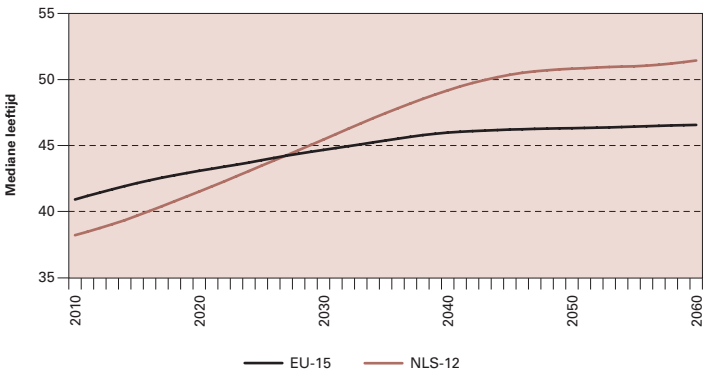
Figuur 8. Bevolkingspiramide van de NLS-12, 1 januari 2008 en 2060

Voor de leeftijden 80 en hoger is er geen gedetailleerde informatie beschikbaar. Voor de hele categorie 80+ zijn de waarden: mannen 2008 10 per 1.000, 2060 52 per 1.000; vrouwen 2008 21 per 1.000, 2060 78 per 1.000.

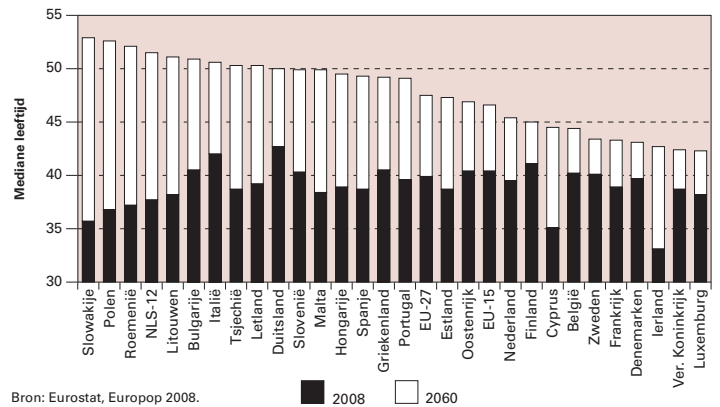
Bron: Eurostat, Europop 2008.

Figuur 9. Mediane leeftijd in de EU, 2010-2060

Bron: Eurostat, Europop 2008.

Figuur 10. Mediane leeftijd in de landen van de EU-27, 1 januari 2008 en 2060

Bron: Eurostat, Europop 2008.

Bulgarije, de Baltische staten en Nederland. De verschillen tussen de landen worden dus volgens Europop 2008 aanzienlijk kleiner.

Alleen groei in ‘oude’ lidstaten

Volgens het convergentiescenario van Europop 2008 zal de bevolking in de EU-27 nog tot omstreeks 2035 blijven groeien en wel met 25 miljoen personen (van omstreeks 495 tot rond de 520 miljoen). Deze groei zal zich volledig afspeelen in de ‘oude’ EU-landen (figuur 5). In de nieuwe lidstaten wordt tussen nu en 2060 een daling van de bevolkingsomvang verwacht van 18 miljoen (van 103 naar 85 miljoen). Zoals uit figuur 6 blijkt, zijn de landen met naar verhouding de sterkste groei van het aantal inwoners Cyprus (+66 procent), Ierland (+53 procent) en

Luxemburg (+52 procent). Bulgarije (-28 procent), Letland (-26 procent), Litouwen (-24 procent) en Roemenië (-21 procent) lopen het meest in inwonertal terug.

Ontgroening en vergrijzing

Welke de gevolgen zijn van een laag aantal kinderen per vrouw en alsmaar hogere overlevingskansen wordt in de figuren 7 en 8 in beeld gebracht. In de EU-15 gaat de huidige suprematie van de groep veertigers verdwijnen en worden de verschillen tussen de leeftijden steeds kleiner. In de nieuwe lidstaten worden de zeventigers zelfs de grootste leeftijdsgroep. De mediane leeftijd, de leeftijd die een bevolking precies in tweeën deelt (de ene helft jonger, de andere ouder) kan worden gezien als maat

van vergrijzing. Deze leeftijd gaat in de nieuwe lidstaten veel sterker omhoog dan in de oude EU-15 (zie figuur 9). Terwijl de vergrijzing in de EU-15 over zo'n jaar of 25 al sterk gaat afvlakken duurt het voor de nieuwe lidstaten tot rond 2050 alvorens het tempo van de vergrijzing gaat teruglopen.

De verandering in mediane leeftijd per land tussen nu en 2060 wordt in figuur 10 weergegeven. Hierin wordt duidelijk hoe sterk de verwachte vergrijzing in diverse nieuwe lidstaten is vergeleken met menige 'oude' lidstaat'. Zo verandert Slowakije van een 'jong' land nu in een 'oud' land omstreeks 2060. Tegenover een stijging van de mediane leeftijd in dat land met 17,2 jaar staat in een land als Zweden een stijging met slechts 3,3 jaar. Een gevolg van deze verschillende ontwikkelingen is dat er wat betreft de mediane leeftijd geen convergentie maar juist divergentie optreedt. Slechts in enige landen ligt de 'piek' van de vergrijzing voor het einde van de prognoseperiode, te weten rond 2050 in Denemarken, Duitsland, Litouwen, Nederland, Oostenrijk en Slovenië. In de overige landen wordt de hoogste mediane leeftijd aan het einde van de prognoseperiode, dus in 2060, bereikt.

Tot slot

Tot nog toe heeft Eurostat in tegenstelling tot de vorige prognoses slechts één scenario gepubli-

ceerd. Hier zal het echter niet bij blijven. Mogelijk komt er nog een scenario waarbij de convergentie eerder dan in 2150 wordt bereikt, bijvoorbeeld al in 2100. In dat geval zal de bevolkingsontwikkeling in de nieuwe lidstaten door een sterker stijgende vruchtbaarheid en een hogere levensverwachting ongetwijfeld een minder sterk dalend verloop laten zien. De vraag is dan welk scenario het predikaat 'meest waarschijnlijk' zal krijgen. Los daarvan kan de meer fundamentele vraag worden gesteld of een ontwikkeling naar convergentie wel zo waarschijnlijk is. Waarom zouden er geen sociaal-economische en culturele verschillen tussen de regio's in Europa kunnen blijven bestaan en waarom zouden de demografische verschillen in sommige gevallen niet groter kunnen worden in plaats van kleiner? Vanuit deze optiek bezien is het toevoegen van een scenario te overwegen waarbij convergentie niet de leidraad is, bijvoorbeeld een trendscenario, gebaseerd op het doortrekken van in het verleden waargenomen ontwikkelingen. Dan kan men zich tenminste een reëel beeld vormen van de onzekerheden die kleven aan een bevolkingsprognose van in dit geval de Europese Unie.

Drs. R.F. van der Erf, NIDI; e-mail: erf@nidi.nl

demodata

VEEL OUDERS VAN PASGEBORENEN NIET GETROUWD

In 2007 werden in Nederland 181.000 kinderen geboren, van wie 70.000 buiten het huwelijk. Dat is 40 procent. In 1990 had nog tien procent van de pasgeborenen niet-getrouwde ouders. Dat komt door de sterke groei van het aantal niet-gehuwd samenwonenden. In 2007 werd voor het eerst de helft van het aantal eerste kinderen buiten het huwelijk geboren, maar ook het percentage tweede en volgende kinderen met niet-getrouwde ouders stijgt fors. Steeds meer ouders blijven niet-gehuwd samenwonen na de geboorte van het eerste kind. Buiten het huwelijk geboren kinderen komen het vaakst voor bij jonge moeders. In 2007 was 90 procent van de moeders die voor hun 20ste hun eerste kind kregen, niet getrouwd. Begin jaren negentig was dat nog 40 procent. Van de vrouwen die pas na hun 35ste voor het eerst moeder worden, is ruim de helft niet getrouwd (CBS).